

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 194

FARKLI BAKIŞ AÇILARIYLA
İRTİDAT SUÇU ve CEZASI

Prof. Dr. Sahip Beroje

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
AYDAN BASIM ve YAYIM LTD. ŞTİ.
Örnek Sanayi Sitesi Alınteri Bulvarı
364. Sokak No: 4 Ostim/ANKARA
Tel: 0312.354 46 27-28

1. Baskı: Şubat 2014
2. Baskı: Kasım 2017

ISBN: 978-605-9652-51-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

FARKLI BAKIŞ AÇILARIYLA
İRTİDAT SUÇU
ve
CEZASI

Prof. Dr. Sahip BEROJE

Ankara 2017

Sahip BEROJE, Prof. Dr.

1964'te Bingöl'de doğdu. 1987'de Marmara Ün. İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1987-1994 yılları arasında Din Kültürü ve İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenliği yaptı. 1994'te Yüzüncü Yıl Ün. İlahiyat Fakültesi'ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. Atatürk Ün. Sos. Bil. Enstitüsü'nde başladığı Yüksek Lisansını, *Rey-Hadis Tartışmalarında Hanefî ve Şâfiî'ler* adlı teziyle (1994) bitirdi. Aynı Enstitü'ye bağlı olarak yaptığı doktora öğrenimini, *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda Beyyine Külfeti ve İspata Hâkim Esaslar* adlı teziyle (1999) tamamladı. 2009'da doçent oldu. 2014 yılında profesör olan Sahip Beroje halen Yüzüncü Yıl Ün. İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Yazarın yayımlanmış üç kitabı, çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Yazarın yayımlanmış bazı çalışmaları

Ceza Muhâkemesi Hukuku Açısından İslam İspat Hukuku, Fecr Yayınları, Ankara 2007.

Günümüz ve İslam Ceza Hukukunda Af, Fecr Yayınları, Ankara 2013.

Makaleler

“İmam Şâfiî'nin Nesh Anlayışı ve İlk Şâfiî Usulcülerin Buna Yönelik Eleştirileri”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 9, sayı: 1 (2007).

“Günümüz İspat İmkanları ve Anlayışı Işığında Kadının Şahitliğinin Yeniden Değerlendirilmesi”, *Ekev Akademi Dergisi*, yıl: 8, sayı: 19, (Bahar 2004).

“İslam ve Batı Düşüncesi Açısından Haklar Perspektifi ve Günümüzdeki Hak İhlallerine Etkisi”, *Tezkire Dergisi*, Sayı 45, (Aralık, 2006).

“İslam Hukukunda Ehl-i Re'y ve Re'y Merkezli Fıkıh Anlayışı”, *İslamî Araştırmalar*, Cilt: 15, sayı: 1-2, (2002).

“Şâfiî'nin Sünnetin Kur'an'a Arzı Yöntemine Yöneltilmiş Eleştiriler ve Muâraza Problemine Yaklaşım Tarzı”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı: 17, (Nisan 2011).

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ.....	9
ÖN SÖZ.....	11
1. GİRİŞ	15
1.1. Kur'an Öncesi İlahî Kitaplarda Dinden Dönmenin Cezası	15
1.1.1. Tevrat'ta Dinden Dönmenin Cezası	15
1.1.2. İncil'de Dinden Dönmenin Cezası	17
1.2. Bazı Eski Medeniyet ve Batıl Dinlerde Dinden Dönmenin Cezası	18
1.2.1. Grek ve Romalılarda Din Değiştirmenin Cezası.....	18
1.2.2. Diğer Bazı Medeniyetlerde Din Değiştirmenin Cezası	19
1.3. Çağımız Düşüncesi ve Hukukunda Dinden Dönme Olayına Bakış.....	24
1.3.1. Batıda İnsan Haklarının Tarihi Gelişimi	24
1.3.2. İnsan Hakları ile İlgili Bildirgelerde Din ve Vicdan Hürriyetine Verilen Önem ve İlgili Maddeler	29
1.3.3. İslam'ın İnsan Haklarına, Temel Hak ve Hürriyetlere Verdiği Önem	33
2. İRTİDAT KAVRAMI, KUR'ÂN ve SÜNNET NASLARINDA İRTİDAT CEZASI	41
2.1. İrtidat Kavramı.....	41
2.1.1. İrtidat Sözcüğünün Yapısı ve Sözlük Anlamı.....	41
2.1.2. İrtidatın İstilahtı Anlamı.....	41
2.2. Kur'an'ın İrtidat Meselesinden Bahsetme Biçimi	43
2.3. Sünnette İrtidatın Cezası	50
2.3.1. Sözlü Sünnette İrtidatın Cezası	50
2.3.2. Hz. Peygamber (a.s.) Döneminde Mürtede Uygulanan Ceza- lar	57
2.3.3. İrtidat Cezası Benzeri Bazı Cezalalandırmalar.....	64
3. SAHÂBE ve TABİÛN ÂLİMLERİNİN İRTİDAT CEZASI ile İL- GİLİ GÖRÜŞ ve UYGULAMALARI	67
3.1. Sahâbe Döneminde İrtidat Olaylarına Uygulanan Ceza lar	67
3.2. Tabiûn Âlimlerinin İrtidat Cezası ile İlgili Görüş ve Uygulama- ları.....	74

4. MÜRTEĐİN HÜKMÜ HAKKINDA	
FIKHİ GÖRÜŞLER	79
4.1. Mükellef Erkeđin İrtıdadı ile İlgili Fikhî Görüşler.....	79
4.2. Kadının İrtıdadı ile İlgili Fikhî Görüşler	83
4.2.1. <i>Cumhurun Görüşü ve Delilleri</i>	83
4.2.2. <i>Hanefilerin Görüşü ve Delilleri</i>	85
4.3. Çocuğun İrtıdadı ile İlgili Görüşler	90
4.4. Mürtedin Tövbeye Davet Edilmesi ile İlgili Görüşler	103
4.4.1. <i>Mürtedin Tövbesi ile İlgili Rivâyetler, Bazı Sahâbe ve Tabiün Görüşleri</i>	104
4.4.2. <i>Mürtedin Tövbesi ile İlgili Mezheplerin Görüşleri</i>	107
5. MÜRTEĞİN CEZASI KONUSUNDA ORTAYA ÇIKAN YENİ GÖRÜŞLER	117
6. İRTİDAT CEZASININ FARKLI AÇILARDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	137
6.1. İrtıdat Cezasının Tesbitinde Konjunktürün Etkisi	137
6.2. Hükmün İlleti ve Hukukî Yarar Açısından İrtıdat Cezasına Bakış.....	139
6.3. İrtıdat Cezasının Hadd Cezaları ile Karşılaştırılması	145
6.4. Cezalar Sistemi İçerisindeki Yeri Açısından İrtıdat Cezasına Bakış.....	146
7. İSLAM ÂLİM ve DÜŞÜNÜRLERİNİN İRTİDAT CEZASI ile İLGİLİ AKLİ İZAHLARI	151
8. İRTİDAT CEZASININ GÜNÜMÜZ HUKUK ANLAYIŞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	161
SONUÇ	165
BİBLİYOGRAFYA	171
DİZİN	181

KISALTMALAR

Age.	: Adı geçen eser
Agm.	: Adı geçen makale
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
a.s	: Aleyhi's-selam
b.	: Bin, ibn
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA..	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	: Hicri
h.no:	: Hadis numarası
İA.	: İslam Ansiklopedisi
İHAS.	: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
md.	: Madde
öl.	: Ölüm tarihi
Sos. Bil. Ens.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sy.	: Sayı
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
t.y.	: Baskı tarihi yok
Ünv.	: Üniversite
vd.	: ve devamı
ve diğ.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları/Yayınevi
y.y.	: Baskı yeri yok

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

İlk baskısı 2014 yılında yapılan bu kitabın ikinci baskısı için ön söz yazmak bile benim için bir bahtiyarlıktır. İslam'ın ve İslami değerlerin hedefe konduğu bir dünyada yaşıyoruz. Değerlerimize saldıranlarla eşit şartlarda yaşamadığımız bir gerçektir. Ama bir Müslümanın kendi dini değerlerini savunma konusunda mazereti olamaz. Bu konuda ileri sürülecek her mazeret düşmana teslim olmakla eş değerdir. Öyle anlaşılıyor ki, daha uzun bir müddet İslami değerlere saldıranlarla mücadele etmek zorunda kalacağız.

Kitabın birinci baskısının ön sözünde de vurgulandığı üzere günümüz dünyasında birçok İslami değer ve hüküm kötü bir imajla gündeme getirilmekte, bunlar üzerinden İslam Dini hakkında olumsuz bir algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bunlardan biri de bu kitabın konusu olan Mürtedin (dinden dönen) öldürülmesi meselesidir. Kitapta irtidat edenlere niçin böyle bir ceza öngörüldüğü bütün yönleriyle ele alınıp işlenmiş; ilaveten irtidat cezasının günümüz hukukunun cezalandırma telakisi ile mukayesesi yapılmış, benzeri cezaların günümüz hukukunda da bulunduğu ortaya konmuştur. Amaç, konu hakkında yeterli ve makul bilgilendirme yapmak suretiyle konuyu bilmeyenleri bilgilendirmek, art niyetli kesimlere de makul bir cevap vermektir.

Bu tür konular bugünden yarına gündemden düşmeyeceğine göre, bu ve benzeri çalışmaların piyasada bulunması bir ihtiyaçtan öte bir gerekliliktir. Bu amaçla kitabın ikinci baskısının yapılmasına karar verilmiştir. Bu baskıda her hangi bir ilave veya düzeltmede bulunmaya gerek duyulmamıştır. Kitabın faydalı olmasını umuyor, ikinci baskıyı da üstlenme nezaketi gösteren Fecr Yayınları'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Kasım 2017

VAN

ÖN SÖZ

Günümüzde İslam dünyasında meydana gelen zihniyet dönüşümü sonucu, birçok geleneksel değer yanında, İslam fıkıh literatüründeki birçok hüküm ve görüş de yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda en çok tartışılan meselelerden biri, fukahânın irtidat (İslam'dan çıkma) cezası ile ilgili görüşleridir. Burada sadece fıkıh kitaplarındaki hükümler değil, bunların kaynağını teşkil eden nasslar da yeniden değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır. Bilindiği gibi fukahânın kahır ekseriyeti bu konuda varid olan nass, rivâyet ve uygulamalara dayanarak *mürtedin* (İslam dininden çıkıp başka bir dine giren kişi) hiçbir şekilde hayat hakkının kalmadığı yani öldürülmesi gerektiği sonucuna varmışlardır. Bu konuda Şîa da Ehl-i Sünnetle aynı görüştedir. Bu açıdan birçok kaynaktaki, erkek mürtedin cezasının ölüm olduğu hükmü üzerinde icma hasıl olduğu iddiası yer almaktadır. İslam toplumunun şekillenışı safhasındaki özel konumu ve nassların o günün şartlarının gerektirdiği doğrultuda yorumlanmış olabileceği varsayımından hareketle günümüzde birçok âlim ve araştırmacı irtidatla ilgili nass ve içtihatların yeniden değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varmıştır.

Bu kapsamda ilgili nasslar ve klasik dönem fukahâsının görüşleri günümüz dünyasının değerleri, hukuk anlayışı ve gerçekleri açısından yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bu yeni yaklaşım ve eleştirileri görmezden gelmenin veya üstünü örtmeye çalışmanın problemi ötelemekten başka bir işe yaramayacağı açıktır. Fukahânın temelde nasslara dayalı olarak ortaya koyduğu görüşlerinin yeniden tartışma konusu yapılması yadırganabilir. Fakat fukahânın yaşadığı şartlar, sosyo-kültürel ortam ve bu ortamın inşa ettiği zihin yapısının, onların, nassları yorumlama ve anlama tarzını önemli derecede etkilediği gerçeğini göz ardı edemeyiz. Esasen fıkıh literatürümüzde kaynağı nass olarak kabul edilen birçok hüküm ve içtihat, yeniden inceleme ve değerlendirmeye tabi tutulduğunda farklı sonuçlara

ulaşıldığı çokça görülen bir durumdur. Zaten önceki âlimler de değişen şartlar karşısında içtihadın yenilenmesi gereğine, “Zamanın değişmesi ile ahkâmın değişmesi inkâr olunamaz” ilkesiyle dikkat çekmişlerdir. Bu açıdan, nasları farklı zaman ve kültür ortamlarında, meydana gelen sosyo-kültürel değişimleri göz önünde bulundurarak yeniden yorumlamak bir ihtiyaç olduğu kadar bir zorunluluktur da. Esasen naslardaki evrensel ruhu her asırda yaşatmanın yolu da, İslam’ın tutan eli ve yürüyen ayağı olan içtihat (yorum) müessesesini dinamik tutmaktan geçer. Aksi halde fıkhi, çağın gerisinde kalmaya mahkûm ederek İslam’ın gerçek hayatla olan bağıni koparmış oluruz.

Çağımızda, probleme bir de temel hak ve hürriyetler kapsamında din ve inanç hürriyeti boyutu eklenmiştir. Bilindiği gibi Batı dünyasında insan hakları alanında büyük mücadeleler verilmiş, bunun sonucunda temel hak ve hürriyetler alanında önemli reform gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler bütün dünyada ilgi uyandırmış, takip eden süreçte temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınması için birçok uluslararası sözleşme yapılmıştır. İnanç özgürlüğü, fertlerin dinî ve vicdanî kanaatlerini serbestçe ifade etmeleri ve yaşayabilmeleri ile ilgili hususlar bu sözleşmelerin daima en önemli maddeleri arasında yer almıştır. Bu açıdan günümüz hukukunda bir şahsın, bir dini terketmesi veya başka bir dine girmesi, suç olarak telakki edilmesi şöyle dursun, en temel haklardan biri olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı günümüz dünyasında din seçme hürriyetine yönelik bir ihlal, kısıtlama veya tehdit büyük tepkiler toplamakta, bir şahsın bir dinde kalmaya zorlanması veya bir dini terk ettiğinden dolayı kendisine bir ceza öngörülmesi, kişinin vicdanî ve dinî kanaatleri üzerinde baskı kurmak, onun bu konudaki seçme hakkını elinden almak olarak kabul edilmektedir.

İşte temel hak ve hürriyetlerle ilgili kabul görmüş bu anlayış, İslamî kaynaklardaki irtidat ile ilgili hükümlerin eleştirilmesini de beraberinde getirmiştir. Günümüz dünyasında İslam hukukunun bu konudaki yaklaşımları ortaçağ zihniyetinin ürünü olarak lanse edilmekte, İslam’ın yıpratılması için bir araç olarak kullanılmaktadır. Malesef bu menfi eleştiriler çoğu zaman etkili de olmaktadır. Bütün bunlar konu ile ilgili naslara

ve fıkıh literatürümüzdeki hüküm ve yaklaşımlara makul izahlar getirmeyi gerektirmektedir. Bu da şüphesiz biz araştırmacıların görevidir.

İslam hukukunun esasını teşkil eden nassların (âyetler ve hadisler) her zaman ve zeminde uygulanabilecek evrensel ilkelere barındırdıklarını kabul ettiğimize göre, geçmişte bu nasslardan çıkarılan hükümler ne olursa olsun, bunları, günümüzün gerçekleri ve hukukî anlayışını da hesaba katarak farklı bakış açılarıyla yeniden değerlendirmek kaçınılmaz hale gelmiştir. Ancak burada gayemiz asla nassları veya şer'î hükümleri günümüz hukuk anlayışına uydurmaya çalışmak veya İslam adına özür dileyici bir tavra girmek değildir. Aksine inanç hürriyetini kısıtlama olarak lanse edilmeye çalışılan irtidatla ilgili nassların ve ahkâmın nasıl bir tarihi arka-plana sahip olduğunu göstermek, bunların günümüz değerleri ve şartları açısından da makul bir izahının olduğunu göstermektir.

İşte bu temel saiklerden hareketle İslam'ın temel kaynaklarında yer alan din değiştirme ile ilgili nassları ve ilk dönem uygulamalarını kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutmayı uygun bulduk. Çalışmamızda sadece fukahânın içtihatında esas aldıkları nass ve uygulamaları değil, onların itibara almadıkları nass ve uygulamaları da tespit etmeye gayret gösterdik. Bütün bunları bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmeye tabi tutup bunlardan ne tür farklı hükümler çıkarılabileceğini tespit etmeye ve en doğru sonuçlara ulaşmaya çalıştık. Konunun önemli bir yanını teşkil eden çocuğun irtidadı ile ilgili fikhî görüşleri verip bunları değerlendirmeye tabi tutmayı da ihmal etmedik.

İrtidat cezası ile ilgili çağımızda ortaya çıkan farklı görüşlere yer verdiğimiz gibi; İslam âlim ve düşünürlerinin, nasslarda niçin mürted için bu denli ağır bir ceza takdir edildiğine dair akli izahlarına, irtidat cezasının dinde zorlama kapsamına girip girmediği ile ilgili değerlendirmelerine de yer vermeye çalıştık.

Bütün bunların yanında irtidat cezasını, Kur'an ve sünette yer alma biçimi, Hz. Peygamber (a.s.) ve Raşid Halifelerin tatbikatı, cezanın öngörüldüğü siyasî konjonktür, cezanın illeti ve ondan beklenen hukukî yarar, cezanın mahiyeti ve cezalar sistemi içerisindeki yeri açılarından da ele alarak, bunun siyasî ni-

telikli bir ceza mı, dinî nitelikli bir ceza mı, bir hadd cezası mı, yoksa bir ta'zir cezası mı olduğunu belirlemeye gayret ettik.

Çalışmalarım boyunca bana katlanmakla kalmayıp teşvik eden ve son okumayı yapan eşime ve kızıma; yanı başımda dualarıyla bana manevi destekte bulunan anne ve babama; çıktıkları okuyarak katkıda bulunan değerli dostlarım Prof. Dr. Mehmet Salih ARI ve Doç. Dr. Hasan ÇİÇEK Bey'lere teşekkürü bir borç bilirim. Bütün bu çalışmalar için bana gerekli olan sağlık, sıhhat ve imkânları lütfeden Yüce Rabbime de sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Sahip BEROJE
Ocak 2014 - Van